

jeho obrazotvornosťou a ideou celku, ktorú sa snaží znázorniť, pričom obrazotvornosť dosahuje svoje maximum a v snahe rozšíriť ho klesá späť do seba; tým sa však dostáva do povznášajúcej záľuby.

Zakaždým ma upúta fakt, že pôvodný plán výzdoby pre Sixtínsku kaplnku mal klenbu namalovanú ako hviezdnaté nebo – ktoré, anticipujúc Kanta, malo pokračovať v samej kaplnke ako „morálnom zákone“, dávajúc vnútorným i vonkajším odkazom dvom vznešenostiam architektonické stelesnenie. Július II. chcel niečo „modernejšie“, keď si u Michelangela objednal výzdobu klenby – a verím, že sám strop Sixtínskej kaplnky je aspoň čiastočne dobrý príklad toho, ako vznešené funguje v umení. Je to tak, keď uvážime, že vznešené patrí, ak si môžeme vypožičať Wittgensteinov výraz, do „sveta, ako ho nachádzame“, bez žiadneho prvotného či špeciálneho poznania. Aby som to vysvetlil, dovoľm si ešte na chvíľu sa vrátiť k hviezdnatému nebu.

Ani jedna z veľkých vecí vyvolávajúcích údiv, o ktorých píše Kant v závere *Druhej kritiky*, nie je „zahalená v temnotách mimo môjho obzoru“. Skôr, hovorí Kant, „vidím ich pred sebou a bezprostredne ich spájam s vedomím svojej existencie“. Zdôrazňujem fakt bezprostrednosti v spojení s hviezdnatým nebom, pretože Kant chce povedať, že ak máme o ňom hovoriť ako vznešenom, „musíme naň hľadieť tak, ako ho vidíme, ako rozsiahlu, všetko objímajúcu klenbu“. *Také, aké ho vidíme* znamená, že by sme ho mali vidieť ako vznešené bez ohľadu na to, aký máme vzťah k dejinách astronomickej vedy. Toto je čiastočný dôvod, prečo patrí do estetiky. Čo sa týka jeho vznešenosti, sme v rovnakej pozícii, ako bol Kant voči divochom. Takže musíme vidieť hviezdnaté nebo tak, akoby ho nikto nikdy nevidel, v prípade divochov bez ohľadu na ich kultúrny stav. Kant samozrejme písal o nebulárnej hypotéze a zdá sa, že sa dokonca zaoberal aj tézou o živote na iných planétach. Preto píše, že ak sa dívame na hviezdnaté nebo ako na vznešené, „potom základom jeho posúdenia nemusia

byť pojmy svetov, obývaných rozumnými bytosťami, a na svetlé body, ktorými, ako vidíme, je priestor nad nami zaplnený, nemusíme hľadieť ako na ich slnká, pohybujúce sa po kruhoch, ktoré sú pre nich účelné.“ Ale vznešenosť nemá nič spoločné s vedec-kým myslením.

Aby sme uzavreli problém, tu je aj to, čo hovorí o oceáne:

Ak máme náš pohľad na oceán nazvať vznešeným, nesmieme naň hľadieť tak, ako o ňom obvyčajne *uvažujeme* podľa rôznych poznatkov (ktoré nie sú obsiahnuté v bezprostrednej intuícii), teda ako na rozľahlú ríšu vodných živočíchov, alebo na veľký zdroj vyparujúcej sa vody, ktorá nasycuje vzduch oblakmi na úžitok súši ... Aby sme mohli nazývať oceán vznešeným, musíme naň hľadieť tak, ako naň hľadia básnici, teda podľa toho, čo ukazuje na prvý pohľad.

Nech už mal Kant vetou „šim častejšie a neochvejnejšie pochybujeme o *Der bestirnte Himmel*“ na myslí čokoľvek, nemohol ňou mať na mysli „získavame väčšie astronomicke poznanie“. Úžas patrí básnikovi a nie vedcovi. Vedec, pokiaľ možno, nič vznešenosť, tak ako Newton, na zúfalstvo Keatsa, objasnil dúhu. „Veda vraždí pitvou“, znie Wordsworthov výrok. Možno povedať, že čím viac poznáme, tým menej cítime. Znakom toho, že sme v prítomnosti vznešenosti, sú, podľa Stendhala, mdloby. Ak sa nemýlim, na Gauguinovej výstave v r. 1888 v Paríži ženy omdlievali. Človek získava obraz o tom, čo muselo vznešené znamenať v 19. storočí, keď číta Gauguina, ako sa vyjadruje o akademických maliarov jeho čias, ktorí žili podľa noriem. „Akí sú len tí akademickí maliari bezpeční na súši, s ich *trompe l'oeil* prírody. Jedine my sa plavíme slobodní na našich prízračných lodiach, so všetkými našimi fantastickými nedostatkami.“

Práve takto sa cítime, keď prvý raz vstúpime do kaplnky, aby sme videli veľké dielo. Kto rozumie tomu, čo sa tam hore deje? Oveľa dôležitejšie, možno povedať, kto tomu potrebuje rozu-